

УДК 338.43:633.1

Світовий О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва***ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗРАХУНОК ТА ФОРМУВАННЯ
ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ****INTERNAL SELF-SUFFICIENCY AND FORMATION ADDED VALUE
IN GRAIN PRODUCTION SUBCOMPLEX****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто вплив внутрішньогосподарського розрахунку на формування доданої вартості на підприємствах зернопродуктового підкомплексу. Доведено, що внутрішньогосподарський розрахунок є одним із важливих факторів зростання доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі.

Ключові слова: внутрішньогосподарський розрахунок, трансфертна ціна, нормативи, додана вартість, зернопродуктовий підкомплекс.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено влияние внутрихозяйственного расчёта на формирование добавленной стоимости на предприятиях зернопродуктового подкомплекса. Доказано, что внутрихозяйственный расчёт является одним из важных факторов роста добавленной стоимости в зернопродуктовом подкомплексе.

Ключевые слова: внутрихозяйственный расчёт, трансфертная цена, нормативы, добавленная стоимость, зернопродуктовый подкомплекс.

ANNOTATION

The article examines the impact of internal self-sufficiency on the formation of value-added enterprises of grain products subcomplex. It is proved that internal self-sufficiency is one of the important factors in the growth of value added in grain production subcomplex.

Keywords: internal self-sufficiency, internal price, norms, value added, grain production subcomplex.

Постановка проблеми. У системі внутрішньогосподарських відносин важливе значення має справедливий розрахунок між підрозділами підприємств зернопродуктового підкомплексу за надані послуги, а також раціональне використання виробничих ресурсів усіма підрозділами кожного підприємства з одночасним збільшенням виробництва продукції найвищої якості. Запровадження та удосконалення внутрішньогосподарського розрахунку на підприємствах зернопродуктового підкомплексу сприятиме збільшенню величини доданої вартості та покращенню ефективності виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика покращення ефективності виробництва у зернопродуктовому підкомплексі, збільшення величини доданої вартості на основі удосконалення економічних відносин, у тому числі внутрішньогосподарських, висвітлювалася у працях вітчизняних учених В.Я. Амбросова, А.Ф. Бурика, С.М. Кваші, Ю.О. Лупенка, Т.Г. Маренич, П.Т. Саблука та ін. Проте питання впливу на величину доданої вартості саме внутрішньогосподарського розрахунку вивчені недостатньо.

Формулювання цілей статті. Головною метою статті є визначення впливу запровадження та покращення організації внутрішньогосподарського розрахунку на збільшення величини доданої вартості як на рівні підприємств, так і у зернопродуктовому підкомплексі в цілому.

Виклад основного матеріалу. Збалансований розвиток усіх підприємств та галузей зернопродуктового підкомплексу є важливим фактором зростання величини доданої вартості. Такий розвиток може бути забезпечений багатьма чинниками, один із яких – покращення внутрішньогосподарських відносин на підприємствах підкомплексу.

В умовах ринкових відносин усі підприємства, які за мету діяльності мають отримання прибутку, незалежно від галузі виробництва, працюють на господарському розрахунку. Організація виробничих відносин між підрозділами підприємства може бути різною за формою та змістом, але вона повинна забезпечувати виробництво необхідної кількості продукції відповідної якості з мінімальними витратами. Усім цим критеріям відповідає запровадження внутрішньогосподарського розрахунку. За визначенням, внутрішньогосподарський розрахунок – це складова частина економіки підприємства, засіб поєднання економічних інтересів господарських підприємств окремих його підрозділів та окремих працівників. Він ґрунтується на виробничо-господарській самоокупності у виробничій діяльності, оплаті праці за рахунок зароблених виробничим підрозділом засобів частини яких, після відповідних відрахувань, надходить у повне розпорядження цього підрозділу [1].

На нашу думку, підприємствам, які вирощують зернові та зернобобові культури та займаються переробкою зернової продукції, для покращення ефективності виробництва та максимізації прибутку також необхідно запровадити внутрішньогосподарських розрахунок. Організацію внутрішньогосподарських відносин за умови впровадження внутрішньогосподарського розрахунку у зерновиробництві розглянемо на рисунку 1.

Підрозділам підприємства доводяться господарські завдання – це розподілені за підрозділами річні плани підприємства, де вказується планове виробництво продук-

ції, закріплені за підрозділом основні засоби, ліміт витрат. Застосування для розрахунків між підрозділами внутрішньогосподарських цін забезпечує еквівалентний за вартістю обмін послугами та продукцією. Якщо розглянути підрозділи рослинництва, то в їхньому складі можуть створюватися ланки, у тому числі з вирощування зернових та зернобобових культур. У цьому разі таким ланкам теж можуть бути доведені госпрозрахункові завдання. З підрозділами тваринництва обмін продукцією (наприклад, зерно на корм для тваринництва та гній для рослинництва, у тому числі зерно-виробництва) відбувається за внутрішньогосподарськими цінами, основою яких є фактична собівартість даної продукції. Послуги обслуговуючих підрозділів (автотранспорт, ремонтна майстерня, водопостачання, електропостачання

тощо) обліковуються за плановими витратами з подальшим коректуванням до фактичних значень. При розрахунку внутрішньогосподарських цін особливу увагу необхідно приділити об'єктивності та точності їх визначення з урахуванням науково обґрунтованих норм і нормативів витрат ресурсів. Деякі вітчизняні дослідники стверджують, що при горизонтально інтегрованій мережі неузгоджена цінова політика підрозділів призводить до зменшення загального прибутку [2, с. 93]. Покупні матеріальні ресурси використовуються виробничими підрозділами за цінами придбання. Підрозділи рослинництва, у тому числі й ті, що займаються вирощуванням зернових та зернобобових культур, продають свою продукцію підприємству для продажу за межі підприємства за реалізаційними цінами.

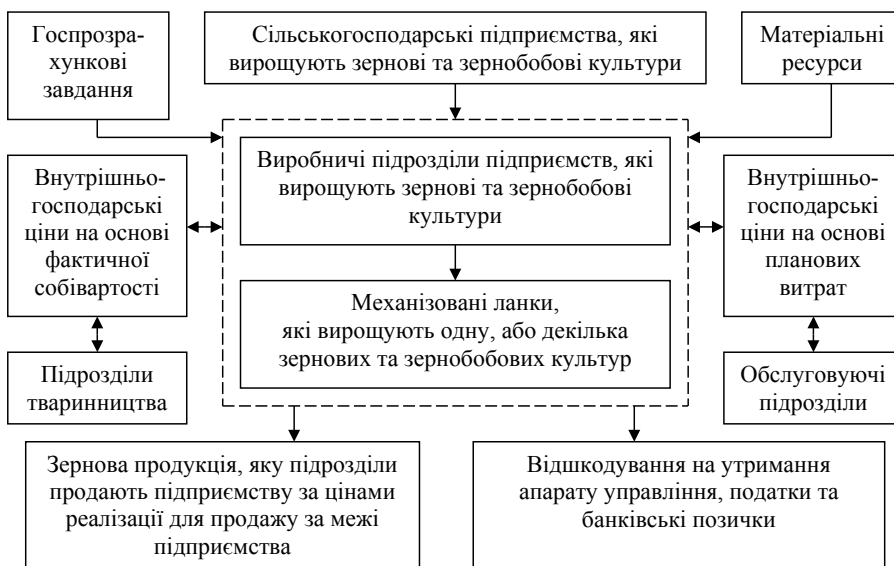

Рис. 1. Схема внутрішньогосподарських відносин за впровадження внутрішньогосподарського розрахунку у зерновиробництві

Джерело: власні дослідження

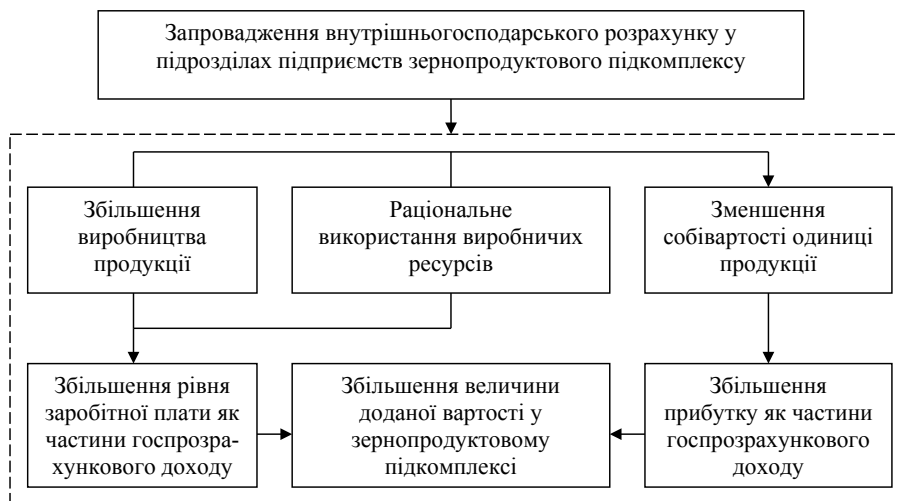

Рис. 2. Взаємозв'язок впровадження внутрішньогосподарського розрахунку та зростання доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі

Джерело: власні дослідження

Різниця між доходами підрозділу, які складаються з реалізації продукції підприємству, іншим виробничим підрозділам та наданням послуг, і витратами на виробництво власної продукції і відшкодування на утримання апарату управління, податки та банківські позички складає госпрозрахунковий дохід підрозділу. С.В. Мочерний характеризує госпрозрахунковий дохід як найважливіший елемент новоствореної вартості в умовах економічної самостійності підприємств, які працюють на основі принципу самофінансування та інших принципів господарського розрахунку. Вчений зазначає, що госпрозрахунковий дохід складається з фонду зарплатної плати та частини прибутку, що залишається після сплати податків і відсотків за кредит, а також штрафів, пені, неустойок. Іншими словами, госпрозрахунковий дохід – це чистий прибуток підприємства та фонд зарплатної плати [1]. На нашу думку, таке твердження можна застосувати і до виробничих підрозділів, де впроваджено внутрішньогосподарський розрахунок. За авторським визначенням, госпрозрахунковий дохід виробничого підрозділу – це додана вартість, яку підрозділ отримує у процесі

виробництва і використовує на власний розсуд за виключенням відшкодування на утримання апарату управління підприємства, податки та зовнішні фінансові запозичення.

Взаємозв'язок впровадження внутрішньогосподарського розрахунку та зростання доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі дуже тісний з погляду формування госпрозрахункового доходу (рис. 2).

Запровадження внутрішньогосподарського розрахунку у зерновиробництві та переробці зернової продукції, на нашу думку, позитивно впливає на збільшення величини доданої вартості, окрім покращення організації виробничих процесів, залученням такого чинника як заінтересованість працівників у кінцевому результаті. Це вже не працівники-почасовики, які виконують відповідну роботу без прив'язки до кінцевого продукту, а працівники, котрі за виробництво цього продукту відповідають упродовж року і справедливо очікують на додаткову винагороду.

Якщо розглядати внутрішньогосподарський дохід у контексті міжгалузевої концепції формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі, то варто зауважити, що він є першою і головною ланкою у такому формуванні (рис. 3).

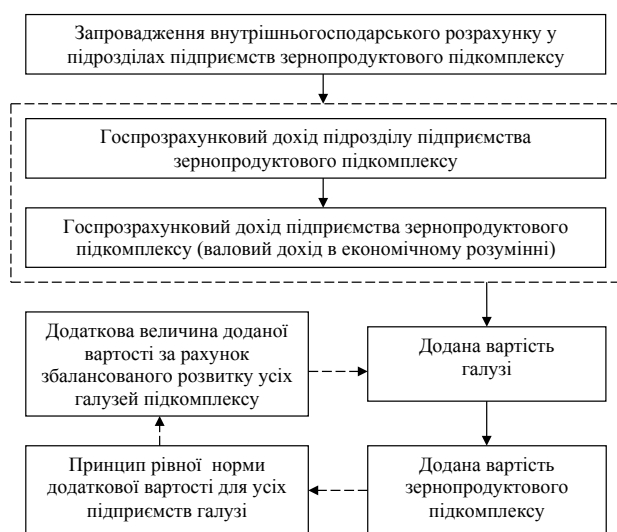

Рис. 3. Внутрішньогосподарський дохід у контексті міжгалузевої концепції формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі

Джерело: власні дослідження

Крім того, обґрунтована нами у попередніх дослідженнях міжгалузева концепція формування доданої вартості обумовлює загалом по галузі, міжгалузевому об'єднанню чи підкомплексу дотримання принципу рівної норми додаткової вартості для усіх підприємств цих галузей [3, с. 41-42]. Цей принцип забезпечить додаткову величину доданої вартості за рахунок збалансованого розвитку усіх галузей підкомплексу та підвищеної зацікавленості працівників у кінцевому результаті.

Погоджуємося із ученими, які вважають, що основою економіки та ключовою ланкою сталого розвитку сільського господарства на середньострокову перспективу, безперечно, буде зернове господарство. Ключовим принципом стратегії розвитку зернового господарства є трансформація системи підприємств, які спеціалізуються на виробництві зерна [4, с. 18]. Тому в першу чергу необхідно запроваджувати внутрішньогосподарський розрахунок саме у зерновиробництві, а також залучати дрібних товаровиробників через кооперацію до формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі.

Щодо переробки зернової продукції на підприємствах зернопродуктового підкомплексу необхідно зауважити, що дана галузь потребує особливої уваги. Наприклад, коефіцієнт зносу основних засобів на підприємствах хлібопекарської галузі за 2009–2011 роки становить 72%, причому за період 2010–2012 рр. спостерігається зменшення продуктивності праці та якості продукції, що виробляється [5, с. 107]. На нашу думку, зменшення продуктивності та якості продукції на підприємствах хлібопекарської галузі відбувається з одного боку через високу зношеність основних засобів, а з іншого – через низьку заінтересованість працівників у кінцевому результаті. Запровадження в даній галузі внутрішньогосподарського розрахунку дасть змогу не тільки наростити виробництво продукції високої якості, а й швидше відновити основні засоби через збільшення величини доданої вартості, у тому числі прибутку.

З вищезазначеного слідує, що запровадження внутрішньогосподарського розрахунку на підприємствах зернопродуктового підкомплексу є важливим інструментом підвищення ефективності виробництва та створення доданої вартості. З іншого боку, варто зауважити, що позитивні результати такого запровадження будуть тільки тоді, коли кожне підприємство підкомплексу чи то з виробництва зерна, чи з його переробки, буде мати чітку програму виробництва та збуту продукції, а також добре організовану поставку матеріально-технічних ресурсів, необхідних виробництву. Тому в рамках зернопродуктового підкомплексу на регіональному та загальнодержавному рівнях необхідно посилити як горизонтальну, так і вертикальну інтеграцію, удосконалювати виробничу кооперацію, створювати обслуговуючі кооперативи. До того ж посиленню взаємодії підприємств та цілих галузей зернопродуктового підкомплексу для максимізації доданої вартості буде сприяти створення регіональних кластерів, визначених у наших попередніх дослідженнях, та координація їхньої діяльності [6, с. 65]. На жаль, Україна – одна із небагатьох країн Європи, в якій відсутня загальнодержавна програма підтримки кластерів [7, с. 35].

Одним із головних завдань зернопродуктового підкомплексу нашої держави є виготовлення продукції для кінцевого споживача.

вача, тобто готових продуктів. Як стверджує Ю.О. Лупенко, майже 64% експорту з ЄС до нашої країни – це кінцева продукція з високою часткою доданої вартості, тоді як частка цієї продукції в українському експорті до ЄС у 10 разів менша [8, с. 8]. Для того, щоб збільшувати величину доданої вартості вітчизняної продукції, у тому числі і зернової, необхідно поглибити її переробку, а не продавати сировину. У цьому сенсі на підприємствах зернопродуктового підкомплексу необхідно створити сприятливі умови для отримання максимального госпрозрахункового доходу, як першої ланки у формуванні доданої вартості підкомплексу.

Висновки. Отже, для того щоб внутрішньогосподарський розрахунок на підприємствах зернопродуктового підкомплексу був ефективним способом організації виробництва і праці та сприяв збільшенню доданої вартості як на рівні галузі, так і в цілому по зернопродуктовому підкомплексу, необхідно врахувати такі фактори:

1. Необхідний високий рівень внутрішньогосподарського планування, а особливо чіткий та достовірний розрахунок норм та нормативів як основи справедливих економічних відносин між підрозділами підприємства.

2. Економічна самостійність виробничих підрозділів, заборона необґрунтованого втручання адміністрації підприємства у хід виробництва в госпрозрахункових одиницях.

3. Враховувати можливість оптимізації виробництва, але не допускати занадто великої самостійності виробничих підрозділів, що може призвести до руйнації підприємства. Необхідність залучення до виробництва висококваліфікованих та досвідчених працівників, які також повинні бути чесними та працелюбними.

4. Дотримання інтересів усіх учасників виробництва, вчасний розрахунок між підрозділами підприємства, довіра керівників до підлеглих, врахування пропозицій працівників щодо покращення організації виробництва.

5. Обов'язкове врахування рівня та строків орендної плати за орендоване майно і землю та недопущення погіршення їхнього стану.

6. Працівники, які працюють в умовах внутрішньогосподарського розрахунку, відповідають за виробництво продукції свого підрозділу чи механізованої ланки впродовж року і справедливо очікують на додаткову винагороду.

7. Внутрішньогосподарський дохід у контексті міжгалузевої концепції формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі є першою і головною ланкою у такому формуванні.

8. Для збільшення величини доданої вартості зернопродуктового підкомплексу на регіональному і загальнодержавному рівнях, максимізації внутрішньогосподарського доходу на рівні підприємств та їхніх підрозділів, необхідно посилити як горизонтальну, так і вертикальну інтеграцію, удосконалити виробничу кооперацію, створювати обслуговуючі кооперативи.

9. Посиленню взаємодії підприємств та цілих галузей зернопродуктового підкомплексу для максимізації доданої вартості буде сприяти створення регіональних кластерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. [Електронний ресурс] – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с. – Режим доступу : <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/21-v/2131-vnutrigospodarskij-rozrakhunok.html>.
2. Дроб О. Оптимізація трансферного ціноутворення в економічних мережах: деякі теоретичні аспекти / О. Дроб // Економіка України. – 2011. – № 6. – С. 86-93. – С. 93.
3. Світовий О.М. Міжгалузева концепція формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі / О.М. Світовий // Менеджмент XXI століття : проблеми і перспективи : колективна монографія. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. – С. 39-42.
4. Шмаглій О.Б. До питання розвитку харчової промисловості / О.Б. Шмаглій // Економіка АПК. – 2015. – № 10. – С. 16-21.
5. Левченко Ю.Г., Труш Ю.Л. Комплекс заходів для удосконалення управління якістю продукції / Ю.Г. Левченко, Ю.Л. Труш // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К. – 2015. – Вип. 99(172). – С. 106-109.
6. Світовий О.М. Формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі на основі розвитку кластерних систем / О.М. Світовий // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки : збірник наукових праць. Вип. 28. Ч. 2. – Чернівці : БДФЕУ, 2015. – С. 63-66.
7. Щербак А. Кластерна політика Норвегії / А. Щербак // Економіст. – 2015. – № 9(347). – С. 34-35.
8. Лупенко Ю.О. Сучасний стан та перспективи міжнародної інтеграції аграрного сектору України: завдання агроєкономічної науки / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2015. – № 6. – С. 6-10.